

VILÁGSZEMLE

A világpolitika a háború és a fegyverkezés jegyében áll. Abesszínia, Spanyolország, Kína elszigetelt háborúk ugyan, de belső jelentőségükben és kihatásaikban ugyanannak a folyamatnak, a világ ujrafelosztására irányuló imperializmusnak a kifejezői. Nem véletlen, hogy a háborúkat azok az országok idézték fel, melyek belső szerkezeti alkatukban is legerőteljesebben mutatják az imperializmus monopolkapitalisztikus vonásait s valósították meg belső, hatalmi rendjükben a szervezett regresszió intézményeit. Németország, Japán s Itália. Ha eltekintünk Japán 1931-es mandzsukuói hadjárataitól, úgy Olaszországot illeti az elsőség a háborús sorozat elindításában. Abesszínia meghódítása most az angol-olasz egyezményrel de iure is elismerést nyert. Nincs groteszkum híján, hogy ugyanaz az Anglia, mely a népszövetségi szankciók alkalmazását Itáliával szemben Genfben kérésztülvittte, mostanára vállalta az olasz hódítás elismerésének kevéssé hálás szerepét. De az elmúlt két év folyamán a világpolitikai erő- és hatalmi viszonyokban alapvető eltolódások történtek. Az első állomás éppen Abesszínia volt. Mussolini kijelentése, hogy a római birodalom túl az anyaországon, Afrika partjain fog felépülni, világpolitikai vonatkozásban is igényt jelentett be Angliával szemben. Lybia, Olasz-Eritrea, Abesszínia, Olaszország észak-afrikai gyarmatai, a legérzékenyebb ponton fogják közre az angol érdekeltségek szféráját; a Suez-csatorna és Aden között a Vörös-tengeri utat veszélyeztetik s ezzel az Indiába vezető, Anglia számára életfontosságú vonalat. Anglia megpróbálta a szankciók alkalmazásával megakadályozni az abesszin hadjárat sikerét, a végső fegyverhez azonban katonai készületlensége tudatában nem mert nyúlni. Az angol fegyverkezés csak Abesszínia meghódítása után indul meg előbb vonatott, majd az utolsó évben, az olasz előretörés fenyegető mohóságának hatására, egyre rohamosabban. Semmi kétség, Itália világhatalmi párbajra készült fel Angliával nemcsak Északafrikában, hanem a Földközi-tenger mentén is. Mussolini a Földközi-tengert *mare nostrum*-nak nyilvánította s különös, amikor Chamberlain Anglia legősi tengeri érdekszférájával kapcsolatban, Olaszországgal szemben az angol érdekek fontosságára kénytelen hivatkozni. De elég egy pillantást vetnünk a térképre: végig a Földközi-tenger mentén Olaszország ellenpólusokat épített ki az angol flottabázisokkal és erődítményekkel szemben. Gibraltár ellensúlyozására megszállta a Baleari-szigeteket a spanyol beavatkozás során, Máltával szemben kiépítette Pantelleria szigetén flottabázisát és a Földközi-tenger keleti felében Cyprussal szemben, a Dodekanezos szigetein, repülő és flottatámpontjait. És mit ér Anglia számára a Suez-csatorna, ha a Földközi-tengeri ut veszélyeztetett s mit ér a Földközi-tengeri ut, ha a Vörös-tenger kijárata az Indiai-óceán felé blokkírozott? Hiszen Adennel szemben farkasszemet néz az olasz ellenpólusul kiépített Assab kikötője. És mindezekon túl, a legközvetlenebb fenyegetés: Lybia Egyiptommal határos, s Mussolini Egyiptomot is belekalkulálja világpolitikai ábrándjaiba. S ez az ábránd egyszer testet is ölthet. Képzeljük el, mit jelentene Anglia számára Lybia, Egyiptom, Abesszínia egy kézben! Semmi kétség: a Suez-csatorna sorsa megpecsételődne s egyben Anglia hatalmi állása is felborulna a Közelkeleten. Hiszen Mussolini a Pánarab nemzeti mozgalom legfőbb pártfogójának nyilatkoztatta ki magát, s sabbari olasz rádióállomás rendszeresen „nevelte“ az arab alattvalók érületét! Vitathatatlan: az olasz imperializmus előtörése a Gibraltár-Aden vonalon az angol világimpérium kihívásával volt egyértelmű. Ezt így is fogták fel Angliában s megfelelő ellenintézkedésekkel reagáltak.

reá. De Anglia szeretné elkerülni a háborút, s nemcsak a békeérzületű angol közvélemény, hanem az angol hivatalos politika is, amely számol azzal, hogy a három feltörő imperializmus (Itálián kívül Németország és Japán) együttesen is veszélyezteti világhatalmi állásait.

Az angol politika hagyományos egyensúly-politikája lényegében azon nyugszik, hogy a birodalom különböző riválisait egymás ellen kijátsza, s fenyegető erejüket így közömbösíti. Németország contra Szovjetunio, Olaszország contra Németország: ez volt a brit külpolitika irányító szempontja. De Abesszinia meghódítása s az ezt követő angol-olasz növekedő feszültség, alapvetően átmásították a világpolitikai erővonalak játékát. Olaszország 1934-ben még a fenyegetett Ausztria védelmére szorult, s a Brenner-hágóján olasz hadtestek álltak, ma viszont a tudomással történt Ausztria „hazatérése“ Németországba. Kétségtelenül: az utolsó három évben az erőviszonyok is lényegesen megváltoztak. Németország felfegyverkezett, Olaszország viszont Abessziniában, Spanyolországban s Lybiában aprózta szét erejét. De ennél is elhatározóbb erejű adottság Olaszország világpolitikai párbaja Angliával, mely 1934 után vette kezdetét. Márpedig két fronton Olaszország nem képes eredményesen helytállani. Olaszország tehát feláldozta viszonylag kisebb érdekeit a Duna-medence táján, hogy életbevágóbb harcában, a Földközi-tenger mentén biztosítsa a maga számára Németország egyetértését. Pedig évekkel ezelőtt Olaszország szívós, eltökélt harcot vívott meg Németországgal Ausztriáért s ezen túl, a Duna-medence uralásáért. A római paktum alapja s életbehívó ösztönzése valójában Ausztria függetlenségének védelme volt, helyesebben Németország expanziójának elhárítása Ausztria s rajta keresztül Közép- és Délkelet-Európa ellen. De fordult a kocka s a német-olasz hol nyílt, hol lappangó rivalitás, mely Ausztrián keresztül öltött érzékelhető formát, ellentétébe csapott át s a Berlin-Róma „tengely“ együttműködő rendszerében kristályosodott ki. Olaszország a kisebbik rosszat választotta, lemondott dunai terveiről, hogy megvalósíthassa német segítséggel Földközi-tengeri célkitűzéseit, amelyekért Angliával szemben — úgy látszott — visszavonhatatlanul lekötötte magát. Ezenkívül nem szabad lebecsülnünk az erőviszonyok tényleges megváltozását sem. Olaszország pénzügyileg és katonailag is erőtlenebb, mint 1934-ben a Dörfuss puccs idején, viszont Németország katonai ereje jelentékenyen megnövekedett. Olaszország tehát akarva-nemakarva, lenyelte a keserű pilulát: Ausztria bekebelezését. Ausztria — kivált a stájer nyers vasérc — volt egykor Eris almája a tengely-hatalmak között, amit most Mussolini Hitler számára átengedett. Jellemzően, ezután hangoztatta Hitler az olasz határok sérthetetlenységét, amelyet Mussolini utána megismételt. Ebben a lélektanilag kedvező pillanatban kapott az olasz-angol egyezkedés új ösztönzést s jött létre a római egyezés. Ki járt jól? Azt mondhatnók — mindketten. Anglia időt nyert s erre szüksége van felfegyverkezése érdekében. Olaszország megkapta nemcsak Abesszinia elismerését, hanem minden bizonnyal az angol tőke kézre fogható segítségét is. Olaszország visszavonja csapatait Lybiából, elismeri Anglia érdekelttségét a Tana-tónál, nem támaszt igényt a Baleárokra, stb. s ennek fejében Anglia vállalja Abesszinia elismerését s nyilván annak közgazdasági következményeit is. A Földközi-tengeri status változatlan marad, mi több, a partnerek kölcsönösen beszűntetik egymás ellen a propagandát. Az egész úgy hat, mintha Itália visszatáncolna s egy tál lencséért, Abessziniáért eladná világhatalmi igényeit. Valóban potenciálisan mi sem változik, az erődök, flottabázisok mindkét oldalon megmaradnak, csak a dolgok dinamikája változott

meg. Bármily komoly és nagyarányúnak is látszik az angol-olasz meg-
egyezés, jövő konfliktusok lehetőségét nem rekeszti ki. Átmenetileg
tényleg jelentősen csökkenti Anglia világpolitikai gondjait s nem ke-
vésbé fokozza az olasz gyarmati felvirágzás esélyeit.

Az angol-olasz meg egyezés természetesen világpolitikai vonatko-
zásban is jelentős, ha egyidőre elakadtak is a megkezdett francia-olasz
tárgyalások.

Franciaország helyzete nem kevésbé kényes. Franciaország Föld-
közi-tengeri és északafrikai érdekeltségein kívül életbevágóan fonódik
össze a szárazföldi politika konkrété Közép-Európa kérdésével. Angliát
nem kötik szerződések középeurópai államokkal s Chamberlain kijelenté-
se szerint új kötelezettségeket nem hajlandó vállalni; viszont Francia-
ország szövetségi viszonyban van Csehszlovákiával, amely ellen az egyik
tengelyhatalom éle irányul. A tengelyhatalmak ellenpólusa Párizs-
Prága-Moszkva kölcsönös szövetségi szerződése. Anglia, *kivül* vagy *fe-
lül* áll s mégis Franciaország háborúba sodródása Anglia számára is
casus belli jelent. Az angol-francia összeműködés szorosabb, mint vala-
ha s ahogy Churchill mondotta, a francia hadsereg Anglia szárazföldi
háttvédje. Természetesen az angol külpolitika eltökélt igyekezete, hogy
mindenfelé maximálisan biztosítsa magát s egyezkedéssel oldja meg vi-
lághatalmi gondjait. Bizonyos, hogy idővel, (az olasz-francia tárgyalá-
sok sikerétől függ csak) Anglia Németországgal is tárgyalásokba fog
bocsátkozni.

Mit akar Anglia? Kétségtelenül: békét. Olyan békét, amely birtok-
állományát és hatalmi helyzetét biztosítja. Olaszországgal — egyelőre
— meg egyezett. Németországgal is kiegyenlítést remél találni. Ez a
feltevés annál indokoltabb, mivel Hitler könyvében, maga is előfeltéte-
lül jelöli meg a német -angol barátságot, melyet külpolitikai célkitűzései-
nek megvalósításában nem nélkülözhet. Anglia egyébként is — a hiva-
talos politika — kedvezett a Harmadik Birodalomnak. Szemet hunyt
fegyverkezésének, tűrte a versaillesi szerződés önhatalmú megsemmisi-
tését, sőt ezt követően kötötte meg az angol-német flottaegyezményt.
És amidőn Németország megszállotta a katonamentes rajnai sávot,
Anglia hatott mérsékelőleg a francia katonai körökre. Halifax nem csi-
nált titkot — külügyminisztersége előtt — németbarát érzelmeiből s a
kétoldalú tárgyalások, amelyeket Anglia követ, legjobban megfelelnek
Németország mai külpolitikai gyakorlatának. Hogy mi szerepe volt az
angol külpolitikának Ausztria megszállásában, azt nehéz eldönteni. Két-
ségtelen, hogy ez Chamberlain ama nevezetes alsóházi kijelentése után
következett be, amikor Genf csődjét és a kisállamok magáraulatalságát
deklarálta. Németország ennél jobb megnyugtatóst aligha kaphatott
volna. Már csak ürügyre volt szükség. Ausztria példája klasszikus bi-
zonyítéka annak, hogy mit érnek a kétoldali szerződések. Hitler nem
hiába ragaszkodik hozzá s játsza ki a kollektív békebiztosítékok ellen.
A kétoldali szerződés pompásan bevált — az erősebb javára. A kollek-
tív szerződés azt jelenti, hogy a megtámadottnak valamennyi érdekelt
fél segítségére siet s így a támadás kockázata túl nagy. Kétoldali szer-
ződés a gyengébb kiszolgáltatottságát jelenti az erősebb önkényével
szemben, amelyet a többiek, a kívülállók, kénytelenek passzívul tudomá-
sul venni. Kétoldali szerződés — „lokalizált háború”: ezek Hitler leg-
egyénibb külpolitikai ötletei, amelyek gyakorlatilag hasznosaknak is bi-
zonyultak. Ime Ausztria példája!

Ausztria megszerzésével Németország nagy lépést tett előre pán-
germán uralmi tervei megvalósítása felé. Tul a területi- és népszám-

gyarapodáson s a lenembecsülendő stájer vasérckészleteken, uralkodó hatalmi állásra tett szert a Duna mentén. Bécs uralása kulcshelyzetet biztosít számára a Duna-medencéjében s megnyitja az utat Délkelet- és Kelet-Európa felé. Berlin-Bagdad eltemetett koncepciója újraébred, mi több, Bécs-Odessza fantazmagóriája is új tápot kapott. A német nehézipar a Duna-medence s a Balkán százmilliós paraszti tömegeiben felvevő piacot remél találni s Délkelet-Európa agrárországaiiban véli megszerzeni nyersanyag bázisait. Így valósulhat meg Németország javára a Dunamedence s a Balkán gazdasági „áthatalásával“ egy roppant s minden vonatkozásban autark terület ábrándja. A Rajnától — a Fekete-tengerig: szinte káprázatos vízió... Nem lehet kétséges, hogy Németország ezt a világhatalmi elképzelést megvalósítani akarja. Hitler Mein Kampf-jában, miként a nemzetiszocializmus 25 pontja között, ott találjuk a programmatikus követelést; valamennyi német összefogását, a német Birodalom keretében, az önrendelkezési jog alapján. Igaz, Hitler maga vallotta egyik beszédében (1938. III. 18.), hogy a nemzetiégi elv maradéktalan megvalósítása Európában lehetetlen s a szétszórt, beékelt német elemek nem szakíthatók ki más országok testéből. (Nyilván itt Olasz- és Lengyelországra gondolt — mai szövetségeseire). Ellenben ugyanakkor hadat üzent azoknak az államoknak, ahol a német fajtestvéreket „üldözik és elnyomják“ s amelyek csak a „legbrutálisabb erőszakkal képesek fenntartani magukat“. És Hitler ugyanakkor az „elnyomott“ fajtestvérek patronusául nyilatkoztatta ki magát, Göring viszont hozzáfűzte, hogy a Birodalom hadserege s légiflottája tudni fogja majd teljesíteni feladatát... Egyértelmű beszéd. Elhangzása óta kiadósan kiderült, hogy az üzenet Csehszlovákiának szólt. A kérdés aktuális távlatú elemzése messze vinne; elég annyi, hogy a demokratikus csehszlovák köztársaság, amit kölcsönös megsegítési paktumok fűznek Franciaországhoz s a Szovjetunióhoz, a német invázió útjában áll. Csehszlovákia a híd a Szovjetunió és Franciaország között s amíg e hidat le nem bontják, addig a Berlin-Bagdad s a Bécs-Odessza utvonal Németország számára el van reteszelve. Csehország a gordiusi csomó... Csehszlovákia a világpolitikai érdeklődés gyújtópontjába tolódot...

Mik a lehetőségek? Az egyik: a Harmadik Birodalom kenyértö-résre viszi a dolgot s megtámadja Csehszlovákiát. Ebben az esetben annak szövetségesei automatikusan beavatkoznak, s mint egy csomó angol hivatalos nyilatkozatból és ténykedésből kitűnik, Franciaország háborúba sodródása Anglia számára is szükségessé tenné „azonnal és minden valószínűség“ szerint Franciaország megsegítését. Az utolsó napok eseményei láttán viszont kevésbé valószínű, hogy Németország megkockáztatja a világháború esetleges következményeit. A Harmadik Birodalom eddig is csak ott lépett fel támadólag, ahol ellentállása nem található. Csehszlovákia megtámadása a mai külpolitikai konstellációk közepette, nem fér össze az óvatos hazárdpolitika stílusával. Ezért feltételezhető, hogy Németország más taktikát választ s belülről véli szétmálasztani a köztársaság ellenállását...

A helyzet az, hogy „Nagynémetország“ az imperialista agresszió főfészke. A német imperializmus erővonalai ma szétfutnak Kelet- és Délkelet-Európa felé s európai hegemoniára törnek. Az ősi német-francia hegemoniaharc új tápot kap, de Anglia se nézheti közönnyel a német terjeszkedést, amely a Közelkeletre is kinyújtja csápjait s érdekköréit érzékenyen zavarja. Az angol Barthou, Churchill, túl lát Chamberlain horizontján, s következetesen hirdeti Délkelet-Európa kis államainak, Lengyelország, Románia, Jugoszlávia, Bulgária, Magyarország,

Csehszlovákia, Török- és Görögország katonai szövetségbe fogását Angliával és Franciaországgal, hogy ekként tömörülten eredményesen hátrítsák el Németország előretörését Délkelet-Európa felé. Mert önmagukra hagyatva, önön erőikkel nem képesek sikeresen szembeszállni a német imperializmus „dinamizmusával“. Kétségtelen, hogy Chamberlain paktuma Mussolinivel s a francia-angol szövetség katonai kiegészítése már a fenyegető német expanzió távlatában érlelődött meg. Nyitott kérdés, vajjon az angol-olasz megállapodásnak lesz-e végül érvénye és állandósága s ellensúlyozza-e akár részlegesen is a Berlin-Róma tengely aktivizmusát? Ismételjük, féltő, hogy Olaszország csak lélegzethez kívánt jutni Abesszinia elismertetésével s megfelelő lehetőségek esetén ismét az *Impérium Romanum* „szent“ önzése fogja vezetni.

A világpolitika mai körvonalai eléggé tisztán domborodnak ki. A német-olasz-japán egyezmény rejtett értelme nyilvánvaló. Alcázza a mohó imperializmusok támadókedvét, amely egyszer Spanyolországban, máskor Kinában üt fel fejét. A német-olasz-japán háromszög elemeire bontva ma ezt mutatja: Olaszország nyilván nehézségei tudatában kénytelen volt Angliával kiegyenlítést keresni (a kiegyenlítés ötlete Mussoliné volt!) s Anglián keresztül Franciaországgal is kiegyenlítést keres. Ám itt a nehézségek nyilvánvalóak. Anglia és Olaszország között az ütközőpont a Földközi-tenger medencéje volt s az északafrikai gyarmati kérdés. A status quo elismerése itt egyelőre kitöltötte az akut konfliktusokat. Az angol-olasz tárgyalások nem érintik Középeurópa kérdéseit... Más Franciaország. A francia politika középponti gondolata a német hegemoniás törekvések megghiusítása, amelynek leghatékonyabb eszközei Franciaország középeurópai szövetségei voltak. Sohasem volt Franciaország számára fontosabb és életbevágóbb Csehszlovákia területi épségének megóvása, mint most, Ausztria meghódítása után. Ezen a ponton Franciaország mégoly belpolitikai változások esetében sem engedhet. Ez vitális érdeke. A kétséges francia-olasz megegyezés egyik előfeltétele tehát a Földközi-tengeri, északafrikai problémákon túl még erre a zónára is kiterjed. Ha Középeurópa kérdése kikapcsolódnék is az elhalasztódott olasz-francia tárgyalások komplexumából, feltétlenül napirendre kerül abban a pillanatban, amidőn Chamberlain hozzálát kedvenc ötlete, a négyhatalmi paktum megvalósításához. Németország bevonása megindítandó tárgyalásokba kitérhetetlenül napirendre tűzi Középeurópa legsajgóbb aktualitású problémáját. Mit kíván Németország Franciaországtól területileg? Semmit. *Hivatalosan* Hitler ismételtelen elismerte Franciaország mai határainak tiszteletbentartását. Mit kívánhat Angliától? Esetleg a gyarmatokat. E ponton az angol kormány eddig elhárító volt s hogy hajlandó lesz-e Chamberlain kormánya „áldozatokra“ a négyhatalmi paktum kedvéért, az egyelőre megválaszolhatatlan. Elképzelhető, hogy Hitler felfüggeszti gyarmati követeléseit Angliával szemben, amennyiben a brit kormány a négyhatalmi egyezmény keretében szabad kezet biztosít számára kelet felé...? Emlékezetes, hogy a katonamentes rajnai sáv megszállása után Hitler 25 éves békepaktumokat ajánlott fel a nyugati hatalmaknak s ugyanakkor kétoldali megnevezési paktumokat ígért a szomszédos keleti államok felé. Tehát Nyugaton megújított Locarno, kollektív alapon, Keleten viszont kétoldali szerződések, amelyeket a hatalmasabb partner kénye-kedve szerint, a veszély minden kockázata nélkül szeghet meg. Ausztria az uttörő példa. Ezt Franciaország akkor kereken elutasította s ma sem tehet másként. Németország kész elvileg a négyhatalmi paktumot megkötni, de előbb Franciaország szerződéses viszonyának felbontását követeli a Szov-

jetunióval. Ebbe Franciaország nem fog beleegyezni még akkor sem, ha a négyhatalmi egyezmény teljes értékű biztonságot nyújtana számára. Mert Németország ugyanakkor azt is kívánja, hogy Csehszlovákia szüntesse meg szerződéses vonatkozásait Franciaországgal és a Szovjetunióval s kössön kétoldali megemntámadási egyezményt Németországgal, mely így hajlandó biztosítani területi épségét. Ha ezt az ajánlatot Franciaország Ausztria intő példája előtt is elutasította, mennyivel inkább kell ugyanugy cselekednie Ausztria bekebelezése után... Eppen ezért igen kétségesnek véljük a négyhatalmi egyezmény kilátásait.

Spanyolországban még áll a harc s nyilvánvalóan Anglia csendes segédletével (bár az új angol-olasz megállapodás az olasz csapatok kivonását jelöli meg a szerződés érvényességének előfeltételül) a tengelyhatalmak intervencionizmusa annak végső kimeneteléig érvényesülni fog. Anglia gazdasági tulsúlyának erejével reméli Francót — győzelme esetén — megszelídíteni, akárcsak most Itáliát. Spanyolországban még áll a harc, de a világ közvéleménye feszült gonddal fordul Középeurópa felé... Hol itt, hol ott lángol fel a háború szövétneke. Az imperiális előretérés a „lokalizált“ háború kevésbé kockázatos, adagolt módszerével véli megvalósítani uralmi terveit. Abesszinia, Spanyolország, Kína egyértelmű példák. Japán vállalkozása mindenesetre világarányú. Nem tör kevesebbre, mint a 400 milliós Kína lenyügözésére. Japán egyelőre elérte azt, hogy mohó agressziójával egységesítette Kinát önmaga ellen s létrehozta közvetve Kína és a Szovjetunió kölcsönös megemntámadási szövetségét, holott éppen Kína antiszovjet frontbeállítása volt egyik követelése a nemzeti kormánnyal szemben. Távolkelet eseményei érintik Európát is, nem kevésbé Amerikát. Az Egyesült Államok roppant arányú felfegyverkezési programja, miként Angliáé is, ezuttal a védő elhárítás szolgálatában áll. De tényleg úgy van, ahogy egy politikus mondotta: a békéhez két félre van szükség, a háborút kirobbanthatja egy is. A fegyverkezések szertelen hajszolt irama, amit Németország indított el világszerte, nyomasztóan hat nemcsak a társadalmak életszintjére, hanem azontúl, mint a támadó törekvés eszköze, állandó fenyegetést jelent. Kérdés, hogy az imperiális érdekelletétekkel megosztott Európa képes-e a béke egységes, oszthatatlan megszervezésére.

(Neufeld Béla)

S Z E M L E

PAUL VAILLANT

Akkor, a szépséges párisi őszutó egyik vasárnapján, fáradtan roskadtunk le néhányan a Place Combat egy csöndes Café-jának fonott szalmazékeire. Már esteledett, de a tömeg egyre csak hőmpölygött a hatalmas uttesten végig a Pére Lachaise temető felé. Ujfranciaország népe végnélküli rendekben menetelt előttünk. Küldöttségek az ország minden részéből. Sokszinű zászlók, fehér és sötétbőrű csoportok, fehér és biborszín rózsakoszorúk, gyászruhás asszonyok és siró külvárosi gyerekek között ott imbolygott a halott óriásira nagyított arcképe. A caesari századok ellen partizánharcot vivó gall